

FOL

EĞİTİMİN AMAÇLARI

EĞİTİMDE REFORM ÇAĞRISI

FOL® 61

© MAK GRUP MEDYA PRO. REK. YAY. A.Ş.
SERTİFİKA NO: 44396

FELSEFE 59

ALFRED NORTH WHITEHEAD KİTAPLIĞI 04

EĞİTİMİN AMAÇLARI –EĞİTİMDE REFORM ÇAĞRISI–
A. N. WHITEHEAD

ÇEVİREN: HASAN ÜNDER, RAŞİT ÇELİK

ÖZGÜN ADI: *THE AIMS OF EDUCATION*
EDİSYON: NEW YORK 1967

YAYINA HAZIRLAYAN: EBUBEKİR DEMİR
REDAKSİYON: MAK GRUP REDAKSİYON EKİBİ
GÖRSEL YÖNETMEN: NURULLAH ÖZBAY
GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA: TAVOOS

ISBN 978-605-06077-3-4

BASKI: AYRINTI BASİMEVİ ANKARA - SERTİFİKA NO: 13987

I. BASKI: HAZİRAN 2020

İLETİŞİM ADRESLERİ
CİNAH CD. KIRKPINAR SK. 5/4
06420 ÇANKAYA ANKARA
TEL.: 0312. 439 01 69
www.folkitap.com
bilgi@folkitap.com
siparis@folkitap.com
www.twitter.com/folkitap

EĞİTİMİN AMAÇLARI
EĞİTİMDE REFORM ÇAĞRISI

A. N. WHITEHEAD

ÇEVİREN
HASAN ÜNDER - RAŞİT ÇELİK

ALFRED NORTH WHITEHEAD

İngiltere'nin Ramsgate kasabasında dünyaya geldi (1861). Matematik üzerine aldığı lisans eğitimini tamamlayarak yirmi beş yıl görev yapacağı Cambridge, Trinity College'de öğretime başladı (1885). Kraliyet Cemiyeti üyesi seçildi (1903). Kırk dokuz yaşındayken Londra'ya taşındı ve Bilim ve Teknoloji Kraliyet Koleji'ne uygulamalı matematik profesörü olarak atandı (1914). En verimli eserlerini vereceği Harvard Üniversitesinde emekliliğine kadar felsefe profesörü olarak çalıştı (1924-1937). İngiliz Akademisi'ne seçildi (1931) ve 'Liyakat Nişanı' aldı (1941). Cambridge'te öldü (1947).

Başlıca eserleri: *Principia Mathematica* (1910/13), *Religion in the Making* (1926), *Symbolism* (1927), *The Function of Reason* (1929), *Process and Reality* (1929).

HASAN ÜNDER

Lisans öğrenimini Hacettepe Üniversitesi Felsefe Bölümünde; yüksek lisansını ODTÜ Felsefe Bölümü ile Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitimin Sosyal ve Tarihi temelleri Anabilim Dalında; doktorasını yine Ankara Üniversitesi'nde aynı anabilim dalında yaptı. 2000 yılında doçent, 2010 yılında profesör oldu. Felsefe, eğitim felsefesi, çevre felsefesi, Atatürkçülük ve Atatürk dönemi eğitimi üzerine çalışmaları bulunmaktadır.

Başlıca eserleri: *Çevre Felsefesi* (1996); *Skolastik Eğitim ve Türkiye'de Skolastik Tarz* (Editör, 2002); John Bellamy Foster, *Savunmasız Gezeiten* (2002); Stanley M. Honer vd., *Felsefeye Çağrı* (1996), Richard Bailey vd., *Eğitim Felsefesi Kılavuzu* (Çeviri Editörü, 2019).

RAŞİT ÇELİK

Samsun, Alaçam'da doğdu (1982). Atatürk Üniversitesi Eğitim Fakültesi felsefe grubu alanında eğitimini tamamladıktan sonra, lisansüstü öğrenimini eğitim felsefesi odağında sürdürdü. Indiana Üniversitesinden eğitim felsefesi alanında doktor unvanını aldı (2013). Karadeniz Teknik Üniversitesi ve Trabzon Üniversitesinde öğretim üyesi olarak çalıştı. 2018 yılında doçent unvanını aldı. Hâlen Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Eğitimin Felsefi Sosyal ve Tarihi Temelleri Anabilim Dalında öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Başlıca eseleri: Nel Noddings, *Eğitim Felsefesi* (2016); Harry Brighouse, *Adalet* (2016).

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	12
A. N. WHITEHEAD	
BİRİNCİ KISIM	13
EĞİTİMİN AMAÇLARI	
BİRİNCİ BÖLÜM	15
EĞİTİMİN AMAÇLARI	
İKİNCİ BÖLÜM	32
EĞİTİMİN RİTMİ	
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	49
ÖZGÜRLÜK VE DISİPLİNE DAİR RİTMİK İDDİALAR	
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	64
TEKNİK EĞİTİM; BİLİM VE EDEBİYATLA İLİŞKİSİ	
BEŞİNCİ BÖLÜM	84
EĞİTİMDE KLASİKLERİN YERİ	
ALTINCI BÖLÜM	102
MATEMATİK MÜFREDATI	
YEDİNCİ BÖLÜM	118
ÜNİVERSİTELER VE İŞLEVİ	

İKİNCİ KISIM	131
EĞİTİM YAZILARI	
BİRİNCİ BÖLÜM	133
GEÇMİŞİN ÇALIŞILMASI; FAYDALARI VE TEHLİKELERİ	
İKİNCİ BÖLÜM	149
EĞİTİM VE ÖZ-EĞİTİM	
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	159
MATEMATİK VE LIBERAL EĞİTİM	
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	175
GENEL EĞİTİMDE BİLİM	
BEŞİNCİ BÖLÜM	187
TARİHSEL DEĞİŞİMLER	
ALTINCI BÖLÜM	195
HARVARD: GELECEK	
YEDİNCİ BÖLÜM	215
İLKÖĞRETİMLE İLİŞKİSİ İÇİNDE MATEMATİĞİN İLKELERİ	
DİZİN	224

SUNUŞ

Elinizdeki eser Whitehead'in eğitimle ilgili yazı ve konferanslarını bir araya getirme çabasının ürünüdür. Eserin birinci kısmı olan "Eğitimin Amaçları" Whitehead'in *The Aims of Education* eserinin eğitimle ilgili denemelerinden oluşmaktadır. İkinci Kısım olan "Eğitim Yazıları" bölümü ise *Essays in Science and Philosophy* çalışmasının üçüncü kısmı olan "Eğitim" kısmında yer alan altı bölümden oluşmaktadır. Son bölüm *The Organization of Thought* eserinin beşinci bölümünden eklenmiştir.

Whitehead'in bu kitapta derlenen ve eğitimde, özellikle liberal eğitim geleneğinde reform önerileri getirdiği konuşmalarının veya makalelerinin okunaklı ve anlamına sadık bir çevirisini vermeye çalıştık. Bu konuda her biri bazı bölümlerin çevirilerini okuyarak bize yardımcı olan öğrencilerimiz Nesil Aytemir, Buket Kasap, Maide Şıla Tiftikçi'ye ve özellikle matematik terimleriyle yardımından dolayı Arif Oruç'a teşekkür etmek istiyoruz. Elbette çeviride mümkün hatalardan biz sorumluyuz.

HASAN ÜNDER - RAŞİT ÇELİK

ÖNSÖZ

Bu kitabın genel konusu, entelektüel boyutuyla eğitimidir. Temel bir fikir eserin çeşitli bölümlerde geçmekte ve birçok açıdan gösterilmektedir. Bu, kısaca şöyle belirtilebilir: Öğrenciler canlıdır ve eğitimin amacı, onların kişisel gelişimlerini teşvik etmek ve onlara rehberlik etmektir. Bu öncülden şu sonuç çıkar: Öğretmenler de yaşayan düşüncelerle canlı olmalıdırlar. Kitabın tümü ölü bilgiye, başka bir deyişle atıl fikirlere karşı bir protestodur. Bölümlerin çoğu, eğitim kurullarının ve bilimsel toplulukların çeşitli konferanslarında yapılmış konuşmalardır. Bunlar pratik deneyimin ürünleridir, eğitim pratiği üzerine düşüncelerdir ve kendi içeriğini oluşturan konuların anlamı üzerine bazı eleştirilerdir. [...]

“Özgürlük ve Disipline Dair Ritmik İddialar” ve Eğitimde Klasiklerin Yeri” bölümlerini yeniden yayımlama izni için *The Hibbert Journal* editörüne; ayrıca “Üniversiteler ve İşlevi” bölümünü yeniden yayımlama izni için *The Atlantic Monthly* editörüne teşekkürlerimi sunarım.

ALFRED NORTH WHITEHEAD
Harvard Üniversitesi
Ocak 1929

BİRİNCİ KISIM
EĞİTİMİN AMAÇLARI

BİRİNCİ BÖLÜM EĞİTİMİN AMAÇLARI

Kültür, düşüncenin etkinliğidir; güzelliği ve insani duyguyu almaya hazır olma durumudur. Bilgi parçacıklarının bununla hiçbir ilgisi yoktur. Salt bilgi taşıyan insan, Tanrının yeryüzü üzerindeki en yararsız insanıdır. İnsan yetiştirirken amaçlamamız gereken şey, hem kültüre hem de belirli bir alanda uzman bilgisine sahip olan insanlardır. Uzmanlık bilgisi öğrenciye, [hayata] başlayacağı zemini verecek, kültür de onları felsefe kadar derine indirecek ve sanat kadar yükseğe çıkaracaktır. Hatırlamamız gerekir ki değerli olan entelektüel gelişim, öz-gelişimdir ve bu da çoğu zaman 16 ve 30 yaşları arasında gerçekleşir. Beceri eğitimine gelince bunun en önemli kısmı 12 yaşından önce anneler tarafından verilir. Başpiskopos Temple'ın bir sözü ne demek istediğimi açıklayacaktır. Ragbide bir çocuk olarak pek fark edilmemiş olan birinin, daha sonraki yaşamında başarılı olması karşısında ifade edilen şaşkınlığa çocuk şöyle cevap vermiştir: “Önemli olan, onların 18’inde ne oldukları değildir, 18’inden sonra ne olduklarıdır.”

Bir çocuğa düşünce etkinliği konusunda beceri kazandırırken, her şeyin ötesinde benim ‘atıl fikirler’ [*inert ideas*] diyeceğim şeylerden, yani yararlanılmaksızın, test edilmeksizin veya taze kombinasyonlarda kullanılmaksızın zihne sadece sokulmuş fikirlerden sakınmalıyız.

Eğitim tarihinde en çarpıcı olay, bir devirde deha mayasıyla kaynayan eğitim-öğretim ekollerinin bir sonraki kuşakta sadece bilgiçlik ve basmakalıp bir tutum sergilemesidir. Bunun nedeni, onların atıl fikirlerle aşırı yüklenmiş olmasıdır.

DİZİN

A

- ahlak 61; ~ eğitimi 94; ~ ve din eğitimi 61
Akdeniz 91, 94, 98, 99, 100, 160, 195; ~ kıyılarındaki uluslar 160; ~ uygarlığı 94
akıl yürütme: ~ sanatı 111; tümdengimsel ~ 26, 74, 75
Almanca 45, 92, 161
Amerika 68, 118, 122, 129, 130, 135, 137, 138, 145, 149, 187, 189, 193, 196, 197
Amerikan Devrimi 137
Ames 147
analiz 88, 202
anlam 23
anlama 16, 201
Antik Yunanlılar 163
Archimedes 101, 204
Aristoteles 85, 200, 204, 211
aritmetik 44, 80
Arnold 184, 194
atıl fikirler 15
Atlantik 135, 196, 207
atölye uygulamaları 78
Avrupa 36, 42, 49, 67, 68, 93, 94, 100, 101, 119, 123, 129, 134, 135, 137, 138, 150, 159, 160, 187, 196, 199, 203; ~ uygarlığı 90, 195
Aziz Augustinus 17

B

- Babil 93, 197
Bacon 93, 195
başarısızlık 39
Batı: ~ kültürü 94; ~ Uygarlığı 133, 134
bebek 33, 39, 41

bencilik 153

Benedikt 66

benzerlik 26, 113

Berkeley 93

Bernard Shaw 64

bilgelik 50, 59, 71, 152; ~i aktarma 49

bilgi 15, 40, 126, 190, 202, 203, 208; ~nin sistematik hâle getirilmesi 182; ~li ve yaratıcı yaşam 126

bilim 7, 17, 19, 24, 31, 43, 45, 64, 65, 66, 69, 70, 71, 72, 74, 75, 86, 97, 98, 99, 101, 106, 122, 156, 158, 160, 167, 171, 173, 175, 177, 178, 179, 181, 182, 183, 184, 185, 203, 212, 217, 223; ~ eğitimi 17; ~ insanı 70, 177, 178; ~ müfredatı 182

bireycilik 137, 139

biyoloji 80, 211

büyüklük duygusu 95

C

- Cambridge 7, 119, 123, 195, 199
cebir 22, 23, 24, 27, 43, 80, 109, 112, 167, 173, 218
cesaret 153
I. Charles 140
Cicero 93, 97
Cizvitler 68
coğrafya 27, 80, 161
Coleridge 189

Ç

- çapraz oran [cross ratio] 116
Çin devrimleri 160
Çince 92
çocuk 16, 19, 21, 40, 41, 46, 166
çok fazla şey öğretmek 164

- D
 Darwin 69
 değer duygusu 62
 deneyim 20, 180, 181, 201, 203, 206, 209, 213
 depresyon 143, 146
 ders kitabı 19, 49, 170, 221
 devrim 153
 Dickens 93
 dikkat 175, 180
 dil 59; ~ çevrimi 44; ~in incelikleri 96; ~in romantik evresi 59
 din 41, 45, 61, 91, 94, 98, 100, 101, 204; ~ eğitimi 61
 dinî eğitim 31
 dinlenme zevki 81
 disiplin 50, 51, 52, 53, 54, 56, 61, 86, 111, 117, 176, 216, 223
 doğa 150; ~ bilimleri 150
 Doğu Akdeniz 94, 98, 99, 100; ~ uygarlıkları 94
 Dryden 195
 duygular 201
- E
 edebî müfredat 71
 edebiyat 19, 22, 42, 45, 69, 80, 81, 82, 90, 92, 93, 95, 160, 181, 184, 203, 219
 Edmund Spenser 195
 eğitim 15, 17, 19, 22, 36, 37, 49, 57, 60, 64, 76, 87, 126, 129, 131, 133, 147, 149, 154, 159, 172, 177, 193, 209, 210, 211; ~ devrimi 102; ~ felsefesi 155; ~in amacı 156; ~in insanlara soyut düşünce gücü becerisi kazandırmaktan ibaret olduğunu varsayma 180; ~in Ritmi 32, 34, 51; ~ pratiği 22, 33, 87; ~ tarihi 15; genel ~ 24, 28, 57, 177, 182; el becerisi ~i 79; ideal ~ 23; beceri ~ 15, 147
 Emerson 130
 Emmanuel College 195
 endüstriyel yöntemler 151
 entelektüel: ~ eğitim 49, 60; ~ heyecan dehası 156
 Erasmus 211
 estetik 28, 29, 62, 67, 69, 70, 71, 72, 87, 90, 95, 136, 143, 144, 147, 175, 188, 193, 197, 198, 199, 209, 214
 eşleşim 112, 114
- F
 feodalizm 136, 138, 139
 Fisher 154
 fizik 25, 43, 80, 108, 110, 139, 150, 161, 163, 173, 183, 199
 fonksiyonellik 109, 218
 Francis Bacon 74, 195
 Fransız Devrimi 137
 Fransızca 58, 88, 89, 91, 92
 futbol 19, 90, 207
- G
 geçmiş 191
 gençlik 152
 genelleme evresi 35, 38, 45, 51, 58
 geometri 22, 26, 27, 43, 67, 70, 112, 114, 115, 117, 172, 173, 216, 217, 219
 Georg Cantor 163
 Gilbert Murray 101
 gözlem alışkanlığı 181
 gözlemi 141, 180, 181
 grafiğin arkasındaki fikir 110
 Greenwich 196
 güzel sanatlar 148
 güzellik 72, 155; ~ duygusu 62, 97
- H
 Hamlet 33
 Harvard 7, 119, 123, 130, 133, 147, 195, 196, 197, 203, 205, 207, 213, 214
 hayalgücü 40, 85, 100, 120, 121, 124, 125, 130, 120, 181
 haz 21, 61, 75, 81, 94, 130
 Heath 101
 Hegel 35, 37
 Helenizm 212
 Herodotos 101
 Hiero 99
 Hobbes 93
 Homeros 34

Horace 107
hoşlanma doktrini 155
Hristiyanlık 94, 214
hukukçular 204, 210
Hume 93
Humpty Dumpty 84

İ

İbrani zihniyeti 100
icat 127
idealler 40, 49, 68, 117, 157
ikinci el bilgi 74
ilahi bilgelik 49
ilgi 51, 179
ilköğretim 77
İncil 137
İngilizce 88, 89, 90, 91, 92
insan: ~ doğası 205; ~ mutluluğu 148
ispat etme 17
istatistik 25, 80, 173, 174
işçi 65, 79; ~nin statüsü 153
işgücü 141, 142; ~ kıtlığı 141
işsizlik 142
işverenler 66
İtalyanca 92
izdüşüm 116

J

Jefferson 129
Jowett 211

K

kadınların özgürleşmesi 187
karakter 40, 52
karşıtlık 202
Katolik Kilisesi 212
kesinlik evresi 35, 36, 38, 41, 45, 51, 55, 59, 61
keşfedilenin mantığı 74
keşif 74, 127; ~ mantığı 74
Kilise 64, 136
kimya 43, 80, 183, 184
kişiliğin ivedi talepleri 62
kitle psikolojisi 141
klasik diller 162
klasikler 34, 84, 85, 86, 177, 178, 185; ~in geleceği 84
Kolomb 149

komedi 191
konu 27, 104, 109
korkaklık 153
kültür 15, 19, 26, 28, 68, 69, 78, 84, 95, 188, 189, 190, 194, 214

L

Latince 42, 57, 80, 87, 89, 90, 92, 96, 97, 159, 160
liberal: ~ bireycilik 139; ~ eğitim 67, 68, 70, 155, 159
Locke 93, 211
Longfellow 130
Lowell 130
Loves 189
Lucretius 92, 97
Lukianos 49, 68
Lukretius 162

M

makine çağı 148
mantık 200, 218; ~ eğitimi 162; tüm-
dengelsel ~ 74, 75, 218; tümeva-
rımsal ~ 74, 75; ~ı yaşama uygula-
ma 163
mantıksal: ~ kesinlik 219, 221, 223; ~
yöntem 111, 117
matbaacılık 120
matematik 7, 26, 27, 44, 48, 64, 70, 75, 76, 84, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 111, 117, 156, 161, 163, 164, 165, 166, 168, 169, 174, 178, 183, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 222, 223; ~in temelleri 163; ~ eğitimi 26, 107, 109, 168, 219, 222; ~ öğrenimi 168
matematikçi 48, 107, 177, 180
matematiksel fikirler 108
Matthew Arnold 184
Mayo 147
merak 53, 66, 70, 125
Metuşelah 86
Mill 93, 187
Milton 195
moda 145
modern 103; ~ bilimin dünyayı dö-
nüştürmedeki hayret verici başarısı

- 163; ~ düşünce 161; ~ endüstriyel
uygarlık 140
Molière 17
mutluluk 81, 144, 145, 157, 197
müfredat 20, 31, 57, 70, 71, 79, 80,
108, 119, 175
müzik 23, 63, 161; ~ sevgisi 63
- N
Newton 69, 75, 195, 204, 211
niceliğin doğası 109
- O
Odysseus 34, 95, 101
okul 19, 24, 30, 45, 78, 81, 84, 89,
162, 165, 177, 186, 206, 215
Ortaçağ 63, 102, 123, 190, 197, 211,
212, 214; ~ eğitim gelenekleri 102
Oxford Üniversitesi 129
oyun 60, 64, 65
- Ö
ödev 31
öğretim 73
öğretme sanatı 55
Öklid 109, 170, 217, 221
özgürlük 49, 50, 51, 54, 56, 62, 140,
142, 146, 152
- P
Papa V. Nicholas 68
Paris Üniversitesi 129, 197, 214
Perikles 80
Perkin Warbeck 27
Peru devrimleri 160
Pilgrim Fathers 122
Platon 67, 69, 86, 194, 197, 198,
199, 200, 202, 204, 211, 217
Plautus 93
Plutarkhos 101
psikoloji 34, 141, 147, 221
Püritenizm 130
- R
Reform 23, 105, 110, 179, 180
Richelieu 134
ritmik salınma 56
Roma 90, 92, 93, 94, 95, 97, 98, 99,
100, 101, 162, 165, 192, 214; ~ hu-
kuku 101; ~ İmparatorluğu 90, 92,
98; ~ uygarlığı 94
romantizm evresi 35, 36, 41, 45, 51,
54, 56
rotasyon 113
Rönesans 73, 159, 188
Ruskin 147
rutin 124
- S
sanat 15, 28, 61, 62, 63, 70, 71, 81,
82, 95, 96, 97, 98, 100, 101, 193,
204, 209, 210, 217, 222; ~ın çiçek
açması 62
sanatkârlık 148
Sanayi Devrimi 138, 139
savaş 82, 149, 151, 153, 158
seri üretim 145, 146, 148
Shakespeare 17, 22, 63, 69, 81, 93,
220
Shelley 130, 184
Sheridan 93
sınavlar 20, 106, 117
sinema 82
Sokrates 127, 211
Sophokles 17, 161
sosyal yaşam 134
sosyoloji 137, 139
sosyolojik işleyiş 135
Southey 146, 147
stil 28, 29; ~ duygusu 28, 29
- Ş
şiir 23, 55, 67
şimdi 17
şüphecilik 200, 201, 208
- T
Tacitus 92
tarım 80
tarih 22, 27, 42, 45, 80, 87, 89, 90,
91, 97, 161, 169, 185, 189, 191,
194; ~in eğrileri 24
teknik eğitim 65, 70, 72, 76, 77, 78,
79, 80
teknoloji 80, 98, 100, 147, 148
tempo 34, 58, 95, 96

- teorik bilgi 18
Terence 93
Thucydides 175, 204
toplum 24, 119, 120, 121, 122, 126,
136, 150, 169
trigonometri 113
Trimalchio 93
Turgot 134
Türkler 134
- U
uygarlık 54, 69, 101, 118, 188, 201,
203, 213, 214
uzmanlık eğitimi 27
üniversite(ler) 45, 118, 119, 120,
122, 126, 127, 128, 212, 214; ~
dönemi 206
üretim 143, 152
- V
Vergilius 17, 56, 86, 97, 107
verimlilik sevgisi 152
- W
Weierstrass 163
William James 130, 198
Wordsworth 97, 184
- Y
yararlı eğitim 46
yaratıcı: ~ enerji 83; ~ hayalgücü 124;
~ sevinç 184; ~ zevk 81
yaratıcılık 125
yaratma zevki 81
yaşam: ~ lezzeti 120; ~ın fırsatların-
dan gereken payı alma talebi 152
yaşama sevinci 121
Yedi Bilge 21
Yunan edebiyatı 80
Yunanca 42, 80, 92, 161
- Z
zaman yokluğu 160
zihin 21, 188
zihinsel ve fiziksel disiplin 176